

**KUZEY LYDIA'DA ORTAYA ÇIKAN
GEÇ HELLENİSTİK BİR MEZAR***
(Lev. / Pl. XVII - XXV)

Kuzey Lydia'da yer alan Çağlayan Köyü yakınında Manisa Müzesi tarafından yürütülen kazı çalışmaları sırasında¹ ayrıca, aynı köyün 5 km. kadar güneyinde ve antik Kharakipolis (Karayakup / Kale Tepe)² yerleşim alanının hemen kuzeyindeki hafif eğimli bir arazide³ bir mezarın varlığı saptandı. Bu makalede, kazısı 1992 yılı yaz aylarında gerçekleştirilen bu mezarda ortaya çıkan buluntuları tanıtmaya çalışacağız.

İlk aşamada, mezarı örten toprak yığını kaldırıldığında ortaya, kuzey-güney yönünde uzanan ve üzeri iki parçalık mermer kapakla örtülü bulunan, dikdörtgen şeklinde bir sanduka mezar çıktı. Mezar, tabanda beş, uzun kenarlarda ikişer ve kısa kenarlarda birer parça mermer plak kullanılmak suretiyle inşa edilmişti. Mezarın yan kenarlarını oluşturan altı parça mermer birbirlerine kurşun kenetlerle tutturulmuş bulunmaktaydı (Res. 1). Kapakların kaldırılmasından sonra, sandukanın büyük bir kısmının toprakla dolu olduğu, ancak kuzeybatı köşesinde, üst üste konmuş, kapaklı ve yazıtlı iki ostothek'in bulunduğu görüldü (Kat. 1 - 2, Res. 2). Daha sonra, sandukanın içindeki toprağın altından tüm bir iskelet ve ayrıca iki kafatası çıkarıldı. Anlaşılan, bu mezara üç gömü yapılmış, ölenlerden biri asıl mezara gömülmüş, diğer iki kişinin kemikleri iki ayrı ostothek'e konmuş, ama kafatasları (belki de ostothek'lerde yer kalmadığı için) asıl mezara bırakılmıştı. Aşağıda bir katalog halinde sunduğumuz mezar buluntularına bakılırsa, üç kişinin gömülmüş olduğu bu mezar hiç açılmadan günümüze kadar ulaşabilmişti.

Son aşamada, mezarın çevresini açmak üzere yapılan çalışmalar sırasında, mezarın güney kısa kenarında ve yüzeyden 50 cm. kadar derinde, yanyana konmuş, iki adet yazıtlı ostothek daha bulundu (Res. 3). Her ikisi de kapaklı olan bu ostothek'lerin üzerine, herhalde kolayca bulunmasınlar diye, birer kayrak taş konduğu görüldü. Bu

* Bu makalenin arkeolojik bilgiler içeren kısmı H₂, Dedeoğlu, epigrafik malzemenin incelendiği bölümü ise H. Malay tarafından hazırlanmıştır (Bu dört yazıt ayrıca, H. Malay tarafından hazırlanan ve baskıda bulunan *Greek and Latin Inscriptions in the Manisa Museum* (ETAM 19) isimli kitapta metin verilmeksizin no. 5. 1-4'de zikredilmiştir).

¹ İ. S. V - VI. yüzyıllara tarihlediğimiz bu manastır hakkındaki kazı raporu yakında yayınlanacaktır.

² Bu antik kent hakkında özellikle bk. TAM V,1, s. 220 ve no. 677 - 86. Aynı antik kentin civarında bulunmuş diğer bazı yeni yazıtlar için bk. H. Malay, *Greek and Latin Inscriptions in the Manisa Museum* (ETAM 19) [baskıda].

³ Mezarın ortaya çıktığı tarla İsa Özbakan'a aittir. Bu vesile ile, gerek Kilise kazısı ve gerekse bu yörede yürütüğümüz diğer araştırmalar sırasında bize sürekli destek veren Çağlayan Köyü halkına burada teşekkür etmeyi görev sayarız.

ostothek'lerin küçüğünde (Kat. 4) kemik, büyüğünde (Kat. 3) ise yalnızca bir cam kâse bulundu (Kat. 8)⁴.

Ostothek'ler üzerinde yer alan yazıtların üç tanesinin İ. Ö. 3 ile İ. S. 32 yılları arasına tekabül eden tarihler taşımaları, diğer buluntuları da tarihlememizi kolaylaştırmaktadır. Yazıtlardaki kişi adlarından hareket ederek, ostothek'lerin üzerinde adları geçen bireylerin akrabalık ilişkilerini saptamak mümkün olmasa da, bu mezarın, İ. Ö. I. yüzyıl sonları ile İ. S. I. yüzyıl başlarında Kharakipolis'de yaşayan bir ailenin bireyleri için yapılmış olduğu kesindir.

BULUNTULAR

1. Yazıtlı Ostothek (Res. 4):

Cinsi : Memer

Ölçüler : Yük. 32; gen. 41; der. 37; harf boyu 1. 5 cm.

Kapaklı ve akroterli ostothek. Kapaktaki yazıtın birinci ve üçüncü satırları kırmızı renkte boyanmış durumda. Yazıt şu şekildedir:

Ἐ(ους) κ' καὶ ἡ' τοῦ δὲ αὐτοῦ π'
καὶ β', μη(νός) δ' Ἀλέξανδρος
Μενίππου ἐτών οδ'.

Çev.: "28 ve 82 yılının dördüncü ayı. Menippos oğlu, 54 yaşında ölen Aleksandros (burada yatıyor)".

Yazıtın üzerinde, birincisi Actium, ikincisi ise Sulla Erası'nı esas alan iki tarih bulunmakta ve her ikisi de İ. Ö. 3 / 2 yılına tekabül etmektedir. Genellikle kabul edilir ki, aynen Daldis'de olduğu gibi, Kharakipolis'de de Actium Erası kullanılmaktaydı⁵. Ama bazı durumlarda, hangi Era'nın kullanıldığı konusunda herhangi bir tereddüt uyanmasını diye -elimizdeki yazıtta olduğu gibi- çift tarih atlabilmektedir⁶. Gerçekten, aşağıdaki 3 no. lu yazıtta olduğu gibi, Daldis ve Kharakipolis kökenli olup da tek tarih taşıyan yazıtlarda hangi Era'nın kullanıldığını saptamak her zaman için kolay olmamaktadır.

⁴ Bu ostothek'lerde bulunan iskelet parçaları arasında hiçbir kafatasının bulunmaması ilginçtir.

⁵ Bk. TAM V,1, s. 220 ve ayrıca no. 683.

⁶ Çift tarihli yazıtlar için bk. TAM V,1, 623 (Daldis), 678 ve 686 (Kharakipolis). Bölgede kullanılan eralar hakkında özellikle bk. W. Leschhorn, *Antike Ären. Zeitrechnung, Politik und Geschichte im Schwarzmeerraum und in Kleinasien nördlich des Tauros* (Historia-Einzelschriften, 81), Stuttgart 1993, s. 305 ve dev.

Kuzey Lydia'da Geç Hellenistik Bir Mezar

2. Yazıtlı Ostotheke (Res. 5):

Cinsi : Mermer

Ölçüler : Yük. 30; gen. 44; kal. 35; harf boyu 1 cm.

Kapağın üzerinde yer alan yazıt şöyledir:

Ἔτους λ´ καὶ ζ´ τοῦ (δὲ αὐτοῦ) ϩ´ καὶ α´, μηνὸς δ´ λ´
Τατεις Διοδώρου τοῦ Πρωτομά-
χου γυνὴ δὲ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀλεξάν-
δρου ἐτ(ῶν) λθ´.

Çev.: "Yıl 37 ve 91; dördüncü ayın 30. günü. Protomakhos oğlu Diodoros'un kızı ve Aleksandros oğlu Aleksandros'un 39 yaşındaki karısı (burada yatıyor)".

Birinci satırda τοῦ δὲ αὐτοῦ yerine yalnızca τοῦ yazılması dikkat çekicidir.

Yazıt, hem Actium ve hem de Sulla Erası ile tarihlenmiştir ve bu tarihlerin her ikisi de İ. S. 6 / 7 yılına tekabül etmektedir (Çift tarihli metinler hakkında bir önceki yazıtı bakınız).

3. Yazıtlı Ostotheke (Res. 6):

Cinsi : Mermer

Ölçüler : Yük. 40; gen. 59; der. 34; harf boyu 1.5 - 2 cm.

Akroterli bir kapağı bulunan ve içinden bir cam kâse (Kat. 8) çıkarılan ostotheke'in gövdesinde şu yazıt bulunmaktadır:

Ἔτους ξβ´, μηνὸς Δαισιῶν ις´
Πρωτομάχου καὶ
Τατία(ς).

Çev.: "62 yılının Daisios ayının 16. günü. Protomakhos'un ve Tatia'nın (mezarı)".

Üçüncü satırda, ΤΑΤΙΑΣ yerine ΤΑΤΙΑ yazılmıştır.

Birinci satırdaki tarih, olasılıkla Actium Erası esas alınarak yazılmıştır ve bu da İ. S. 31 / 2 yılına tekabül etmektedir. Oysa Sulla Erası üzerinden yapılacak bir hesaplama İ. Ö. 23 / 2 tarihini vermektedir ki, böyle bir tarih ne buluntu konteksti ve ne de yazıtın harf yapısı ile uyumaktadır (Daldis ve Kharakipolis'de bulunan tek tarihli yazıtlar hakkında bk. no. 1).

4. Yazıtlı Ostotheke (Res. 7):

Cinsi : Mermer

Ölçüler : Yük. 40; gen. 34; der. 37; harf boyu 1.2 cm.

Akroterli bir kapağı bulunan ostotheke'in üzerinde şu yazıt bulunmaktadır:

Ἀμμία

Çev.: "Ammia (burada yatıyor)".

5. Mühür (Res. 8):

Bulunduğu Yer : Sanduka mezar içi

Cinsi : Necef (?) taşı

Ölçüler : Yük. 2. 2; gen. 1. 75; kal. 1. 15 cm.

Negativ olarak işlenmiş olan mührün yüzeyinde, silmeli, dikdörtgen bir kaide üzerinde sağa dönük olarak ayakta duran ve *lyra* çalan bir siren figürü yer almaktadır.

6. Kolye Tanesi:

Bulunduğu Yer : Sanduka mezar içi

Cinsi : Sardonyx

Ölçüler : Yük. 1. 35; gen. 1. 4 cm.

Alt yüzeyi kare şeklinde olan kolye tanesi pramit şeklindedir ve üst kısmında bir delik vardır. Eserin üzerinde ayrıca, aşağı doğru yatay olarak inen, gri renkli paralel damarlar görülmektedir.

7. Figürin (Res. 9):

Bulunduğu Yer : Sanduka içindeki 1 ve 2 no. lu ostotheke'lerin arasında

Cinsi : Pişmiş toprak.

Yük. : 13. 9 cm.

Yüksekçe bir kaide üzerinde ayakta duran bir giyimli kadın figürü. Kadının başı hafif sağa eğilmiş durumdadır. Sol eliyle çıplak sol göğsünü kapatan kadın, diğer eliyle dizde geri doğru kıvrılan sağ ayağını tutmaktadır. Kadının sol ayağının önünde üç ayaklı bir kazan bulunmaktadır. Herhalde burada, yıkanmağa hazırlanan bir kadın canlandırılmaktadır. Heykelciğin arkasında bir buhar deliği bulunmaktadır.

8. Kâse (Res. 10):

Bulunduğu Yer : Sanduka'nın dışındaki 3 no. lu ostotheke'in içinden

Cinsi : Cam

Kâsenin düz ve hafif bombeli bir ağzı, aşağı doğru genişleyen derin bir gövdesi olup, aniden daralan alt kısmında konik bir çıkıntı görülmektedir.

9. Cam Eşya (Res. 11):

Buluntu Yeri : Sanduka mezar içi

Cinsi : Cam

Uzunluk : 14. 75 cm.

Küçük bir halkası ve aşağıya doğru incelen burmalı bir gövdesi bulunan bu objenin hangi amaçla kullanıldığını bilemiyoruz.

Kuzey Lydia'da Geç Hellenistik Bir Mezar

10. Amulet (Res. 12):

Buluntu Yeri : Sanduka mezar içi

Cinsi : Kemik

Ölçüler : Yük. 3. 75; gen. 1. 5; kal. 0. 8 cm.

Başında bir *polos* bulunan, şematik göz, burun ve ağız ifadesi ile stilize edilmiş, ayakta duran kadın, kollarını çenesinin altında birleştirmektedir. Figürinin gövde ortasında, kazıma çizgi ile yapılmış, baklava şeklinde bir motif ve bunun içinde yuvarlak bir çukur bulunmaktadır. Belden aşağı, genişleyerek uzanan diğer bir kazıma çizgi ise, figürün bacak arasını oluşturmaktadır. Ayrıca, baş üzerinde bir askı deliği bulunmaktadır.

11. Amulet (Res. 13):

Buluntu Yeri : Sanduka mezar içi

Cinsi : Kemik

Ölçüler : Yük. 2. 1; gen. 0. 8; kal. 0. 8 cm.

Büst şeklinde, stilize olarak işlenmiş, bir *polos* giyen erkek figürünün yüz detayları kazıma çizgilerle yapılmış, alt kısmı ise bir kaide ile bitirilmiştir. Baş kısmında bir askı deliği açılmıştır.

12. Amulet (Res. 14):

Buluntu Yeri : Sanduka mezar içi

Cinsi : Kemik

Ölçüler : Yük. 2. 6; gen. 0. 45; kal. 0. 8 cm.

Stilize bir hayvan figürü veya buğday başağını andıran bu amuletin gövdesinde iki diagonal çizgi ve ortasında bir askı deliği vardır.

13. Küpe (iki adet) [Res. 15]:

Buluntu Yeri : Sanduka mezar içi

Cinsi : Altın

Ölçüler : Çap 1 cm; ağırlık 2 gr.

Küpeler, ortadan uçlara doğru incelen bir altın telden yapılmış olup, halka şeklindedir ve bezemesizdir.

14. Küpe (iki adet) [Res. 16]:

Buluntu Yeri : Sanduka mezar içi

Cinsi : Altın

Ölçüler : Çap 1 cm; ağırlık 1. 85 gr.

Küpeler, orta kısmından uçlara doğru incelen altın telden yapılmıştır. Uçlardan biri halka şeklinde yapılmış, diğer uç ise bu halkadan geçirilerek sarılmıştır. Bezemesizdir.

15. Yüzük (Res. 17):

Buluntu Yeri : Sanduka mezar içi

Cinsi : Altın

Ölçüler : Çap 1. 1 cm; ağırlık 0. 70 gr.

Yüzük, yukarı doğru genişleyen, altın bir şeritten yapılmıştır. Bu şerit, yeşil bir yüzüktaşının bulunduğu dikdörtgen bir çerçevede birleşmektedir. Taşın bulunduğu çerçevenin yan kenarında ayrıca küçük bir halka bulunmaktadır.

16. Yüzük (Res. 18):

Buluntu Yeri : Sanduka mezar içi

Cinsi : Altın

Ölçüler : Çap 1 cm; ağırlık 1. 05 gr.

Yüzük, alttan itibaren genişleyen bir altın şeritten yapılmış olup, üst kısmında yuvarlak bir yüzük taşı yatağı ve bunun içinde kırmızı renkte bir taş bulunmaktadır.

17. Figürin (Res. 19):

Buluntu Yeri : Sanduka mezarın dışı

Cinsi : Pişmiş toprak (terrakotta)

Heykelcik, yuvarlak bir platform üzerinde ayakta duran ve birbirlerine sarılarak öptüßen Psykhe ve Eros figürlerinden oluşmaktadır. Eros'un kanatlarının uçları kırık durumdadır. Yüzü kırık olan Psykhe'nin saçları arkadan topuz yapılmış durumdadır ve bol kıvrımlı bir kumaştan yapılmış bir giysi giymektedir. Figürinin arka kısmında bir buhar deliği mevcuttur.

18. Phiale (Res. 20):

Buluntu Yeri : Sanduka mezar içi

Cinsi : Bronz

Ölçüler : Yük. 4. 2; ağız çapı 16 cm.

Hayli oksitlenmiş ve henüz temizlenmemiş olduğu için, üzerindeki bezemeyi saptamak zor olmakla birlikte, dışta ve dudak kenarının bir cm. kadar altında, kazıma bir çizgi bantu görmek mümkün olmaktadır.

19. Küçük Phiale (Res. 21):

Buluntu Yeri : Sanduka mezar içi

Cinsi : Bronz

Ölçüler : Yük. 2. 3; ağız çapı 6. 1 cm.

Oksitlenme nedeniyle, kabın üzerinde herhangi bir bezeme olup olmadığını anlamak mümkün olamamaktadır.

20. Kolye (?) [(Res. 22)]:

Cinsi : Bronz

Ölçüler : Yük. 6. 8; gen. 3 cm.

İnce bronz levhadan yapılan ve birbirine geçmeli olarak tutturulan iki parçadan oluşan kolyenin (?) üst parçası yuvarlak bir halka, buna tutturulan hareketli parçası ise lale şeklindedir. Oksitlenme nedeniyle, kolye (?) üzerinde herhangi bir bezeme olup olmadığını anlamak mümkün olamamaktadır.

21. Küpe (?) Parçaları (Res. 23):

Buluntu Yeri: Sanduka mezar içi

Cinsi : Gümüş

Ölçüler : Gen. 0. 5 cm.

Parçalar halinde ele geçen ve uçlara doğru gittikçe daralan ve üzerinde süslemeler bulunan objenin bir küpe olması olasılığı vardır.

22. İğne (4 adet) [Res. 24]:

Buluntu Yeri : Sanduka mezar içi

Cinsi : Bronz

Ölçüler : Uzunluk 9. 4 - 9. 9 cm. arası

Mezarda ele geçen ve baş kısımları oval olan bu dört iğne hayli oksitlenmiş durumdadır.

Diğer Buluntular:

Yukarıda tanıtmaya çalıştığımız eserlerin yanısıra sanduka mezarda, şu küçük buluntular da ele geçmiştir:

- Biri camdan, diğeri pişmiş topraktan olmak üzere, her ikisinin de ortası delik iki adet boncuk,
- Biri mavi renkte taştan ve biri beyaz, diğeri ise mavi renkte camdan yapılmış, iki adet yüzük taşı,
- Olasılıkla yüzük olarak kullanılan, iki adet hayli oksitlenmiş bronz halka,
- Belki bir kolye tanesi olarak işlev görmüş olan, ortası delik, kemikten yapılmış yuvarlak obje,
- 6. 5 cm. yüksekliğinde, dışa taşık ağız kenarlı, kısa silindir boyunlu, düz omuzlu, yuvarlak gövdeli ve düz dipli bir parfüm kabı. Bazı noksan parçalarına rağmen restore edilebilmiştir.
- Teşhisi mümkün olamayacak derecede oksitlenmiş, dört adet bronz sikke.

H. Dedeoğlu - H. Malay
Manisa - İzmir

